

2-TOM, 3-SON

RUS VA O'ZBEK TILLARIDA SO'Z TURKUMLARI TASNIFI

Rajapova Nasiba Umar qizi

Mamun univarsiteti

“o'zga tilli guruhlarda rus tili” yo'nalishi talabasi

Gmail:www.n_rajabova@internet.ru

Annotatsiya: Ushbu maqolada rus va o'zbek tillaridagi so'z turkumlari farqlari va har ikkala tildagi qo'llanilish uslublari hamda ikkala tilning solishtirmalari haqida aytib o'tilgan.

В этой статье рассматриваются различия между русской и узбекской лексикой и способы их использования в обоих языках, а также сравнение двух языков.

This article discusses the differences between russian and uzbek vocabulary and their usage in both languages, as well as a comparison of the two languages.

Kalit so'zlar: so'z turkumlari, mayl, kelishik, turlanish, tuslanish, rod, birlik, ko'plik, ismlar, otlashish.

Kirish: Har bir tilda so'zlar va so'z turkumlari ayrim belgi va xususiyatlari bilan ajralib turadi. Shunga ko'ra tillar o'rtasidagi grammatik tasodiflar juda ko'p. o'zbek tilidagi so'z turkumlari va rus tilidagi so'z turkumlari miqdori bir xil bo'lib, ular faqat qo'llanilishi, turli xil ma'no nozikliklari va qo'shimchalari va albatta sintaktik jihatdan ma'no tafovutlariga egadir. Biror bir ma'lum tilning grammatikasida so'zlarni turkumga ajratib o'rganish juda muhimdir. O'zbek tilida so'z turkumlari 3 ta katta qismga bo'lingan: mustaqil so'z turkumlari, yordamchi so'z turkumlari, oraliqdagi so'zlar. Mustaqil so'z turkumlari tarkibiga ot, sifat, son, olmosh, ravish, fe'l. Yordamchi so'z turkumiga esa ko'makchi, bog'lovchi va yuklama kiradi. Ot so'z turkumi predmetni bildiradi va kim? Nima? So'roqlariga javob bo'ladi va rus tilida ham ayni shu qoida buyicha qo'llaniladi. Boshqa so'z turkumi ham rus tili bilan juda o'xshash. Bularga ravish o'zgarmas so'z turkumi, fe'lning sifatdosh shakli “ismlar” guruhiga kirishi o'zbek tili bilan bir xil. Rus tilida sifat so'z turkumi otning rodiga qarab o'zgaradi ya'ni “нос” so'zi мужеской род bo'lgani uchun bu so'z “красивой нос” bo'lib o'zgaradi. “Красивая ресница” so'zida esa “ресница” so'zi “женской род” bo'lganligi sababli “красивая” bo'lib qo'llanilgan. Boshqa so'z turkumlari ham huddi sifat kabi rod bo'yicha o'z shaklini o'zgartiradi. Bular rus tilidagi числительное, прилагательное, глагол kiradi. O'zbekchada esa ot, sifat va son bo'lib bunday rod kategoriyasi o'zbek grammatikasida mavjud emas. Yana o'zbek tilida olmoshlar kelishiklarda turlanadi, ya'ni o'z shaklini o'zgartiradi. Rus tilidagi olmoshlarining ayrimlar o'zgarmas xususiaytlarga ega. Bular sirasiga его, её, их olmoshlaridir.

2-TOM, 3-SON

Keyini tafovutlardan biri o'zbek tilidagi son so'z turkumi turlanish xususiyatiga ega emas, rus tilida bu xususiyat “склонение” deyiladi, ya'ni kelishiklar kategoriyasida o'zgarmaydi. Ba'zi holatlarga kelishik qo'shimchasini olishi mumkin, yani “oltinchida beshik to'y bor” bu vaziyatda songa qo'shilgan kelishik qo'shimchadi emas, balki “otlashish” deb ataladi. Aniqroq qilib aytadigan bo'lsak ot tushib qoladi va otning qo'shimchasi songa o'tib qoladi. Rus tilida esa barcha “числительное” kelishiklar bo'yicha o'zgara oladi:

Им двести триста
Р п двухсот трёхсот
Д п двумстам трёмстам
В п двести триста
Т п двумястами тремястами
П п двухстах трёхстах

Har ikkala tilda ham fellar uch hil mayl mavjud: shart mayli, burruq mayli, va aniq mayli. Rus tilida esa изъявительное, повелительное и условное наклонения kabilardir. Bu ularning o'xshash tarafidir. Endi rus tilida ayrim so'zlar faqatgina birlik yoki faqatgina ko'plik sonda qo'llanildi. Bularga juft otlar, sanalmaydigan otlar kiradi. Masalan: сливки, очки, глаза kabi so'zlar kiradi. O'zbek tilida esa bunday faqat ko'plikda qo'llaniluvchi otlar mavjud emas. Keyingisi o'zbek tilida odamdan boshqa har qanday tirik jonga nima? so'rog'i beriladi. Rus tilida esa bunday emas, ya'ni ular hayvonlarga ham kim? so'rog'i beriladi.

Xulosa: yuqoridagi qoidalarga asoslanib xulosa chiqaradigan bo'lsak, har ikkala tilda ham umumiy o'xshashliklar talaygina ekanligini ko'rishimiz mumkin. Har ikkala tildagi tafovutlar bu tilning o'ziga xos xususiyatidir. Ammo chet tilini o'rganuvchilar uchun bir muncha qiyinchiliklarni keltirib chiqarishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar:

- 1 Azizov O. Safaev A. Jamolxonov. O'zbek va rus tillarining qiyosiy grammatikasi, T., 1986.
- 2 Mahmudov N., Nurmanov A, O'zbek tilining qiyosiy grammatikasi. T., 1965.
- 3 Reshetov V.V., Reshetova L.V. Rus tili grammatikasi. Toshkent: “O'qituvchi”., 1968.
- 4 Киссен И. А. Курс сопоставительной грамматики русского и узбекского языков, Т., 1979.
- 5.Ибрагимов Х., Абдуллаева Ш. Педагогика. Ўқув қўлланма. –Т., Фан, 2004. - 182 б

2-TOM, 3-SON

6.Абдуллаева, Ш. А., & Абдусаматова,Ш. А. (2019). Профилактика правонарушений среди несовершеннолетних учащихся. Молодой ученый, (5), 154-156.

7.Абдуллаева, Ш. А., & Зайнитдинова, М. А. (2018). Совершенствование качества образования в системе переподготовки и повышения квалификации педагогических кадров. Научный результат. Педагогика и психология образования,4(3)

8.Barziyev, O, N. (2021) Traditional poetic series associated with the name of Fergana. Scientific journal of Fergana State University 3 (3), 108-114

9.Barziyev, O, N. (2021) Фарғона номи билан боғлиқ анъанавий поэтик туркумлар. НАУЧНЫЙ ВЕСТНИК. ФерГУ 3 (3), 108-114 7. Mamatkadirovna, K,N. (2023) THE ROLE OF PEDAGOGICAL TECHNOLOGIES IN PREPARING STUDENTS FOR COMMUNICATION. American Journal of Interdisciplinary Research and Development 16, 214-21

10. Karimova, N & Mamayusupov,T (2022) АЛИШЕР НАВОЙИ АСАРЛАРИНИНГ ХОРИЖИЙ ТИЛЛАРГА ҚИЛИНГАН ТАРЖИМАЛАРИ ВА УЛАРИНИНГ ТАРБИЯВИЙ АҲАМИЯТИ. Science and innovation 1 (B8), 1404-1409

11. Mamatkadirovna N. K. Pedagogical system of development of culture of international communication in students //ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal. –2021. –Т. 11. –No. 11. –С. 245-247.

12. Mamatkadirovna K. N. JARAYONIDA TALABALARNING KOMMUNIKATIV FAOLIYATINI SHAKILLANTIRISHDA TA'LIM INFORMASION TEXNOLOGIYADAN FOYDALANISH //Ta'lim fidoyilari. –2022. –Т. 18. –No. 5. –С. 338-341.

